

Komentář Odborného panelu (SCOPUS)

FORD: 5.3. Education

Komentář vypracoval: Karel Frömel, prof., DrSc., PhDr.

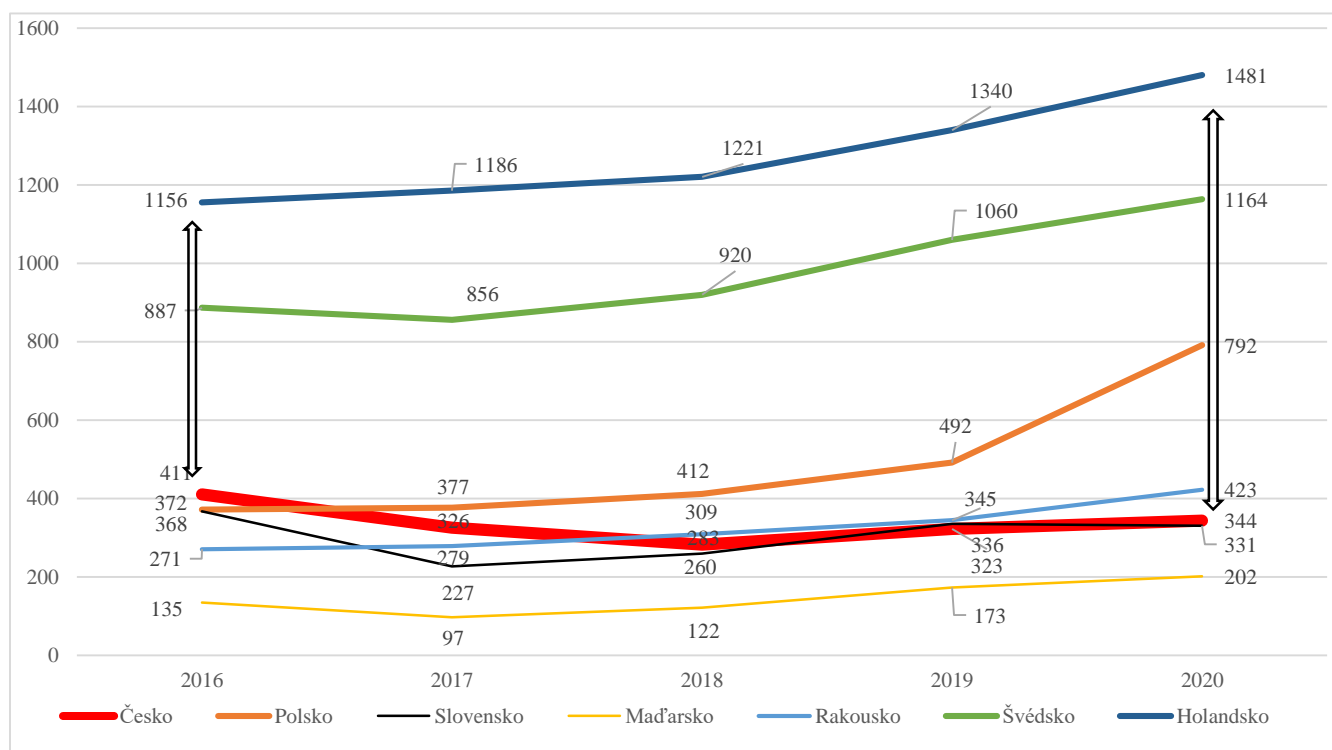
Datum zpracování: 28. července 2022

Základní otázky – obory FORD

- 1. Jaká je úroveň oboru v ČR v mezinárodním srovnání? (Je podle vašeho odborného názoru komentovaný obor – při pohledu neomezujícím se pouze na bibliometrická data - na úrovni srovnatelné s vyspělými zeměmi? Případně srovnatelný se zeměmi s obdobnými, pro daný obor relevantními, podmínkami - kulturními, ekonomickými, společenskými ...).**

Pětileté sledování výsledků vykazovaných v oboru Education koresponduje s hodnocením v databázi WoS. Obor nedosahuje evropské či světové úrovně v mezinárodním srovnání zejména v publikacích na úrovni dimenze D1a výrazně se odlišuje vysokou produkcí v dimenzi Q4 (Graf 1a). Podíl 42 % výsledků v dimenzi Q4 v České republice oproti 16 % ve světě je bohužel jasným indikátorem přetrvávajícího zaměření na méně náročné časopisy v databázi Scopus (Graf 2). Ukazuje se, že publikování na takto nízké úrovni, navíc často finančně nákladné, se ve VO stále ještě vyplácí, na základě jejich vnitřních hodnocení a dalších benefitů z těchto publikací.

Také v celkové produkci za rok 2020 (344 publikací), bez ohledu na kritizované rozložení, Česká republika zaostává za srovnatelnými zeměmi jako je Švédsko (1164 publikací), Finsko (936 publikací) nebo Belgie (652 publikací). Excelentně hodnocené Holandsko v oboru Education v databázi WoS, vykazuje v databázi Scopus 1481 publikací. Pouze komparace se socioekonomicky a edukačně blízkými zeměmi je přijatelnější. Polsko, kde je tlak na produkci publikací výrazně větší než v České republice, vykazuje 792 publikací, Maďarsko 202 publikací, ale produktivnější je Slovensko s 331 publikacemi (Obrázek 1). Bohužel i v produkci v databázi Scopus se difference České republiky oproti západoevropským zemím zvětšují.

Obrázek 1. Trend v počtu publikací v databázi Scopus (v oboru Education) v letech 2016–2020 ve vybraných zemích (zdroj SJR Scimago Journal & Country Rank).

Obor Education má v databázi Scopus 1369 periodik (1281 časopisů v roce 2020) a v kategorii E-learning 71 periodik. Z České republiky je v současné době v databázi Scopus registrován v segmentu Q2 časopis „European Journal of Adapted Physical Activity“, v segmentu Q3 časopis „Journal on Efficiency and Responsibility in Education and Science“. V segmentu Q4 pak sedm časopisů (Studia Paedagogica, Orbis Scholae, Caritas et Veritas, Studia Sportiva, Acta Comeniana, Aussiger Beitrage a Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostravienis Studia Germanistica). V roce 2020 měla Česká republika dva časopisy v segmentu Q3 a pět časopisů v segmentu Q4, což naznačuje pozitivní trend, pokud se nebude rozšiřovat počet periodik v dimenzi Q4 a nastane výraznější posun do kvalitnějších dimenzí. Hodnocení „českých“ časopisů se pohybuje v SJR na nižší úrovni v rozmezí od 0,102 do 0,379. Polsko vykazuje v segmentu Q1 časopis „Studies in Second Language Learning and Teaching“ (SJR 1,757), dva časopisy v segmentu Q2 a šest časopisů v segmentu Q3. Také Litva má v segmentu Q1 časopis „Informatics in Education“ (SJR 0,956) a „Journal of Baltic Science Education“ v segmentu Q2. Slovensko vykazuje na úrovni Q2 časopis „European Journal of Contemporary Education“ (SJR 0,609) a na úrovni Q3 časopis „International Journal

of Media and Information Literacy“ (SJR 0,20). Stále se potvrzuje, že i mezinárodní spolupráce v oboru Education v rámci V4, zejména s autory z Polska a Slovenska, může být velmi přínosná. K prosazení se ve významnějších polských edukačních časopisech, ve spolupráci s polskými pedagogy, je třeba respektovat specifika polského bodovacího systému časopisů, a také obezřetně posuzovat etické aspekty v publikačních aktivitách.

2. Je tato úroveň adekvátně reflektována zpracovanou bibliometrickou analýzou? Je zde rovněž možnost stručně uvést významné znaky publikační kvality a publikační zvyklosti oboru neobsažené v analýze Modulu 2.

Bibliometrická analýza v databázi Scopus potvrzuje nízkou publikační výkonnost oboru Education. Pozitivní je však nárůst počtu publikací v roce 2020 oproti roku 2016 v dimenzi D1 3 p. b., v dimenzi Q1 o 15 p. b. a v dimenzi Q2 také o 15 p. b. V tomto kontextu je pak pozitivní i pokles o 30 p. b. v dimenzi Q4 (Graf 1c). Hodnotu analýzy zkreslují výsledky vyřazených nekvalitních časopisů jako jsou časopisy „Turkish online Journal of Educational Technology“ nebo „Advanced Science Letters“ a další. V hodnocení se stále více projevují narůstající publikace v českých časopisech, a to nejvíce v „Caritas et Veritas“ (70 publikací), „Orbis Scholae“ (64 publikací) a „Studia Paedagogica“ (49 publikací). Posun do vyšších dimenzí některých z těchto časopisů musí být oborovou prioritou. Narůstání počtu publikací v těchto časopisech, bez kvalitativní odezvy, by opět potvrdilo, že kvantita publikací přináší stále více benefitů než kvalita a excelence.

Hodnocení podle databáze Scopus dále potvrzuje, že stále převažují partikulární a úzce oborové zájmy v rámci VO nad zájmy rozvoje oboru Education na celostátní a mezinárodní úrovni, a také nad zájmy rozvoje společenských věd a nad zájmy rozvoje vědy v ČR.

3. Do jaké míry se informace o nejvýznamnějších periodických v databázích WoS a Scopus překrývá? Nakolik přináší Scopus podstatné informace o oboru navíc?

Databáze Scopus zahrnovala v roce 2016 celkem 68 % časopisů z databáze WoS a v roce 2020, vzhledem k nárůstu časopisů o 230 nových periodik, zahrnovala 64 % časopisů z databáze WoS. Na nejnižší úrovni v dimenzi Q4 je však shoda pouze u 41 % časopisů. Rozdíly mezi časopisy, které jsou zařazeny v obou databázích, jsou nejmenší na úrovni dimenze Q1 a zvyšují se v nižších dimenzích. Řada časopisů v rámci Emerging Source Citation Index v databázi WoS bez IF je však zařazena v nejvyšších dimenzích v databázi Scopus. Např. časopisy z ESCI „Journal of Experiential Education“, „Journal of Learning Analytics“ a další jsou zařazeny v databázi Scopus v dimenzi Q1. V oboru Education by měly být preferovány pouze časopisy na úrovni dimenze Q1 a po důkladnější analýze historie i časopisy na úrovni dimenze Q2. Publikace na úrovni dimenze Q3 a Q4 mají smysl pouze u časopisů s výjimečnou a ojedinělou problematikou nebo u vybraných časopisů s „národními“ preferencemi.

4. Má obor vysokou úroveň své produkce ve srovnání se světem? Dochází v daném oboru k nadprodukci v méně kvalitních segmentech? Pokud ano, jak byste ji vysvětlili?

Obor Education v ČR produkuje v průměru o 17 p. b. méně než svět a odhadem 3,5 krát méně než státy EU15. Souhrnné počty publikací jsou však velmi hrubým ukazatelem. Bohužel objektivnější analýza při nárůstu časopisů a změn v hodnocení časopisů je v databázi Scopus obtížnější.

Nadprodukce v nižších dimenzích je způsobena zejména, jak je uvedeno výše, publikacemi v českých časopisech v dimenzi Q4 (celkem 56 %), ale hlavně úsilím publikovat v časopisech s menšími nároky na akceptaci a využíváním možností, které nabízí méně náročné „open access“ časopisy.

Pouze nezávislá nadoborová kvalitní analýza originality, citovanosti, přínosu pro rozvoj teorie i praxe by mohla prokázat efektivitu těchto publikačních aktivit. Důvody jsou stále stejné, a to v nedostatečném propojení bibliometrického i nebibliometrického hodnocení s kvalifikačními doporučeními ve VO, interními systémy hodnocení pracovníků, způsoby hodnocení akreditací studijních programů nebo požadavky v doktorských studijních programech. Pozitivní je přístup k hodnocení výzkumných projektů na UK, v projektech Primus, Progres a v dalších programech, které vytváří zcela výjimečné možnosti rozvoje i pro obor Education, a to nejen pro Univerzitu Karlovu v Praze. Jasná orientace na excelentní výsledky a vytváření předpokladů pro získávání evropských výzkumných grantů by mohla změnit i postoje pedagogické komunity k bibliometrickému hodnocení VO.

Hodnocení oboru Education v databázi Scopus, pouze na úrovni dimenzí D1 a Q1 (maximálně ještě Q2) podle SJR, které každoročně zdůrazňujeme, by mohlo přispět nejen k objektivizaci hodnocení, k větší orientaci na excelentní výsledky oboru Education, ale i ke zlepšení recenzních řízení na všech úrovních. Závažné také je, že orientace v trendech, prezentovaných indexacích, citovanosti, narůstající propagaci a nabídkách, predátorských časopisech, prioritách „publikačního průmyslu“ nebo způsobech recenzních řízení je stále složitější a pro běžného akademického pracovníka, bez kooperace s publikačně zkušenějšími autory, je velmi limitující a eticky riziková. To potvrzují i neustále se opakující, možná narůstající, etické prohřešky akademických pracovníků, a to včetně oboru Education.

5. Dochází k významným překryvům s jinými obory, zejména u článků ve vyšších pásmech? Můžete to stručně okomentovat? Odpovídají publikace klasifikované jako D1 a Q1 předpokládaným obsahem a zaměřením skutečně výzkumu v oboru FORD do jakého jsou přiřazeny (viz seznam jednotlivých článků v přílohách).

Největší překryv oboru Education v dimenzi D1 je s obory ekonomickými (17 výsledků) a s obory psychologickými (12 výsledků). Zejména propojení s obory psychologickými je však žádoucí.

Podobně jako v databázi WoS je i v databázi Scopus pro oboru Education, vzhledem k současnému postavení oboru a pro jeho další rozvoj, prosazování interdisciplinarity přínosné. Vyžaduje to však zvýšit orientaci na časopisy v dimenzích D1, Q1 a Q2, a to zejména s obory psychologickými, zdravotními, sociologickými a informačně technologickými. Zvláštní pozornost by měla být věnována hodnocení speciálních didaktik, které by také měly prokazovat kvalitní publikační úroveň, podporovat rozvoj obecné didaktiky a být schopné obhajovat požadované reformy ve vzdělávacím systému v České republice. Prosazení se na světové úrovni v didakticky zaměřených publikacích je však vzhledem k rozdílným teoretickým východiskům a rozdílnému historickému vývoji stále velmi obtížné. Respektování těchto specifíků by se mělo respektovat ve VO v personální politice, jinak pokles počtu vysoce kvalitních a mezinárodně uznávaných didaktických specialistů bude mít ve středoevropském regionu velmi negativní dopady.

6. Jaké VO jsou podle oborových bibliometrických zpráv v daném oboru nejvýznamnější z hlediska produkce v D1 a Q1? Odpovídá významný podíl na špičkových výstupech relativně velikosti VO (viz refereční údaje a vaše znalosti oboru)?

Masarykova univerzita a Univerzita Karlova vykazují v dimenzi D1 56 % celonárodní produkce a v dimenzi Q1 61 % celonárodní produkce. Pozitivní je i 44% podíl publikací na Masarykově univerzitě a 47% podíl publikací na Univerzitě Karlově v dimenzích Q1+Q2 na celkovém objemu publikací těchto VO. Pozoruhodná je větší produkce Masarykovy univerzity oproti Univerzitě Karlově, a to v porovnání s produkcí v databázi WoS, kde více dominovala v publikacích Univerzita Karlova. Rozdíly v produkci obou VO a ostatních VO nejsou zapříčiněny pouze velikostí pracovišť, rozhodující je kvalita publikací. Vyšší zaměření na publikace na úrovni Q1 a Q2 registrujeme ještě u Univerzity Palackého v Olomouci (8 %) s 41% podílem těchto publikací v celkovém objemu publikací.

Z hlediska objemu produkce se zvyšuje rozdíl mezi nejvíce produkující Masarykovou univerzitou a Univerzitou Karlovou a ostatními VO. Větší zaměření na produkování publikací v databázi Scopus oproti WoS v oboru Education je na Masarykově univerzitě. Rozdíly mezi Masarykovou univerzitou a Univerzitou Karlovou na úrovni publikací D1 a Q1 jsou však nepodstatné. Podíl obou VO na publikacích v dimenzi D1 a Q1 se v rámci celonárodní produkce zvyšuje, což také upozorňuje na potřebu hlubších analýz v oboru Education. Hodnocení celkového objemu publikací v databázi

Scopus je zavádějící a pro hodnocení VO nepoužitelné. Nadprodukce problematických publikací některých VO v databázi Scopus by také měla být zohledněna při evaluaci VO.

Základní otázky – významné VO v oboru

7. Jaký je bibliometrický profil nejdůležitějších z těchto VO ve srovnání s benchmarky (svět, ČR)? Dosahují dle bibliometrie světové úrovně, případně ji převyšují?

VO v České republice v databázi Scopus nedosahují úrovně, kterou vykazují obdobná pracoviště v západoevropských státech. I nejvíce produkující Masarykova univerzita a Univerzita Karlova nedosahují úrovně obdobných pracovišť v západoevropských zemích. Hodnocení VO podle databáze Scopus koresponduje s hodnocením v databázi WoS.

Nejvíce hodnocené publikace v databázi Scopus v r. 2020 jsou publikace autorů z Vysoké školy báňské autorů „Smutny, P., & Schreiberova, P. (2020). Chatbots for learning: A review of educational chatbots for the Facebook Messenger. Computers & Education, 151, 103862“ a z UK Praha autorů „Chládková, K., & Paillereau, N. (2020). The what and when of universal perception: A review of early speech sound acquisition. Language Learning, 70(4), 1136-1182“.

8. Je podle vašeho názoru bibliometrický výkon zásadní také z hlediska mise těchto VO? (Např. některé VO věnující se aplikovanému výzkumu můžou mít významný výkon v M2, ale z hlediska jejich mise nemusí mít zásadní úlohu.)

Přehled bibliometrické produkce upozorňuje na prioritní roli výzkumně orientovaných vysokoškolských pracovišť v oboru Education. Ústavy, instituty a centra výzkumu ve vzdělávací oblasti (Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání UK, Institut výzkumu inkluzivního vzdělávání a školního vzdělávání MU, Ústav pro výzkum a vývoj Univerzita Palackého, Centrum pedagogického výzkumu Univerzita Hradec Králové, Centrum pedagogického výzkumu Ostravská univerzita a Nové technologie – výzkumné centrum Západočeská univerzita) by se však měly prioritně, i při současných finančních dotacích a počtu vědeckých pracovníků, prosazovat v bibliometrických ukazatelích na mnohem vyšší úrovni. V dalších VO by se měla zvýšit podpora publikačně nejvýkonnějších pracovníků a upustit od rozměňování prostředků a podpory těch pracovníků, kteří mohou být efektivnější v jiných oblastech akademického prostředí. Menší VO by se také měly více zaměřovat na aplikovaný výzkum, ve vazbě na zkvalitňování profesní přípravy a na implementaci výsledků výzkumů do praxe, a také více využívat publikace v databázi Scopus, ale na již zmíněných vyšších úrovních. Ukazuje se, že ve vědecké národní kooperaci i v mezioborové kooperaci jsou ve VO značné rezervy. V bibliometrii výhodná

mezinárodní kooperace by měla být podpořena i mezioborovou „národní“ vědeckou kooperací, což se pravděpodobně s největší podporou prosazuje na Univerzitě Karlově.

9. Změnila bibliometrická analýza SCOPUS zásadním způsobem Váš pohled na některou z hodnocených VO?

I po pětiletém sledování se ukazuje, že bibliometrická analýza v databázi Scopus je vhodným doplněním analýzy v databázi WoS. Více upozorňuje na nepochopení současných trendů v hodnocení publikačních aktivit a na špatnou publikační strategii některých VO. Také vědecko-etické problémy „publikačního průmyslu“ se projevují více v databázi Scopus, i když nejsou tak mediálně diskutovány. Pozoruhodné v databázi Scopus je zvýšení odstupu Masarykovy univerzity a Univerzity Karlovy oproti dalším VO.

10. Existují v oboru VO, které podle Vašeho názoru produkují významný podíl národních výsledků, přesto se mezi špičkovými VO podle bibliometrie neobjevují?

Publikování výsledků na „národní“ úrovni, pokud nejsou zakotveny v kvalitní teoretické bázi oboru Education, je z hlediska přínosu velmi problematické. I kvalitní národní publikace by měly podporovat pozitivní změny v oboru Education a usilovat o „evidence based education“. Významné publikace na národní úrovni nevznikají v těch VO, které se neprosazují na vyšší úrovni v databázi WoS nebo Scopus.

Souhrn

Pětileté sledování výsledků v oboru Education v databázi Scopus koresponduje s hodnocením v databázi WoS. Obor nedosahuje evropské či světové úrovně a v mezinárodním srovnání se světem zejména v dimenzi D1 a výrazně se odlišuje vysokou produkcí v dimenzi Q4. Obor Education v ČR produkuje v databázi Scopus v průměru o 17 p. b. méně než svět a odhadem 3,5 krát méně než státy EU15. Podíl 42 % výsledků v dimenzi Q4 v České republice oproti 16 % ve světě je bohužel jasným indikátorem přetrvávajícího zaměření na méně náročné časopisy v databázi Scopus.

Také v celkové produkci za rok 2020 (344 publikací) Česká republika zaostává za srovnatelnými zeměmi jako je Švédsko (1164 publikací), Finsko (936 publikací) nebo Belgie (652 publikací). Pouze komparace se socioekonomicky a edukačně blízkými zeměmi je přijatelnější. Polsko, kde je tlak na produkci publikací výrazně větší než v České republice, vykazuje 792 publikací, Maďarsko 202 publikací, ale produktivnější je Slovensko s 331 publikacemi. I v produkci v databázi Scopus se difference České republiky oproti západoevropským zemím zvětšují.

Obor Education má v databázi Scopus 1369 časopisů (1281 časopisů v roce 2020) a v kategorii E-learning 71 časopisů. Z České republiky je v současné době v databázi Scopus registrován v dimenzi Q2 časopis "European Journal of Adapted Physical Activity", v dimenzi Q3 časopis "Journal on Efficiency and Responsibility in Education and Science". V dimenzi Q4 pak sedm časopisů (Studia Paedagogica, Orbis Scholae, Caritas et Veritas, Studia Sportiva, Acta Comeniana, Aussiger Beitrage a Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostravienis Studia Germanistica).

Bibliometrická analýza v databázi Scopus potvrzuje nízkou publikační výkonnost v oboru Education. Pozitivní je však nárůst počtu publikací v roce 2020 oproti roku 2016 na úrovni D1 3 p. b., v dimenzi Q1 o 15 p. b. a v dimenzi Q2 také o 15 p. b. V tomto kontextu je pak pozitivní i pokles o 30 p. b. v dimenzi Q4. V hodnocení se stále více projevují narůstající publikace v českých časopisech, a to nejvíce v Caritas et Veritas (70 publikací), Orbis Scholae (64 publikací) a Studia Paedagogica (49 publikací).

Masarykova univerzita a Univerzita Karlova produkují v dimenzi D1 56 % celonárodní produkce a v dimenzi Q1 61 % celonárodní produkce. Pozitivní je i 44% podíl publikací na Masarykově univerzitě a 47% podíl publikací na Univerzitě Karlově v dimenzích Q1+Q2 na celkovém objemu publikací.

V oboru Education by měly být preferovány pouze publikace na úrovni dimenze Q1 a při důkladnější analýze historie časopisu i na úrovni dimenze Q2. Publikace na úrovni dimenzí Q3 a Q4 mají smysl pouze u časopisů s výjimečnou a ojedinělou problematikou nebo u vybraných časopisů s „národními“ preferencemi.

Summary

The five-year tracking of the results in the Education science in the Scopus database corresponds to the ranking in the WoS database. In an international comparison, the Education science does not reach the European or world level, especially in the D1 dimension, and is significantly distinguished by its high production in the Q4 dimension. In the Scopus database, the Education science in the Czech Republic produces on average 17 p. p. less than the world and an estimated 3.5 times less than the EU15 countries. The ratio of 42% of results in the Q4 dimension in the Czech Republic compared to 16% in the world is unfortunately a clear indicator of the ongoing focus on less demanding periodicals in the Scopus database.

In total production for 2020 (344 publications), the Czech Republic lags behind comparable countries such as Sweden (1164 publications), Finland (936 publications) or Belgium (652 publications). Only comparison with socio-economically and educationally close countries is more acceptable. Poland, where the pressure to produce publications is significantly greater

than in the Czech Republic, shows 792 publications, Hungary 202 publications, but Slovakia is more productive with 331 publications. Even in production in the Scopus database, the differences between the Czech Republic and Western European countries are increasing.

The Education science has 1369 journals in the Scopus database (1281 journals in 2020) and 71 journals in the E-learning category. From the Czech Republic, the European Journal of Adapted Physical Activity is currently registered in the Scopus database in the Q2 dimension, and the Journal on Efficiency and Responsibility in Education and Science in the Q3 dimension. In the Q4 dimension, there are seven journals (Studia Paedagogica, Orbis Scholae, Caritas et Veritas, Studia Sportiva, Acta Comeniana, Aussiger Beitrage and Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostravienis Studia Germanistica).

Bibliometric analysis in the Scopus database confirms low publication performance in Education science. However, there is a positive increase in the number of publications in 2020 compared to 2016 at the level D1 by 3 p. p., in the Q1 dimension by 15 p. p. and in the Q2 dimension also by 15 p. p. In this context, the decrease by 30 p. p. in the Q4 dimension is also positive. The increasing number of publications in Czech journals is getting more reflected in the assessment, most notably in Caritas et Veritas (70 publications), Orbis Scholae (64 publications) and Studia Paedagogica (49 publications).

Masaryk University and Charles University produce 56% of national production at the level D1 and 61% of national production in the Q1 dimension. The ratio of 44% of publications at Masaryk University and a 47% of publications at Charles University in the Q1+Q2 dimensions of the total volume of publications is also positive.

In Education science, only publications at the Q1 dimension level should be preferred, and with a more thorough analysis of the journal's history, even at the Q2 dimension level. Publications at the level of Q3 and Q4 dimensions only make sense for journals dealing with exceptional and unique issues or for selected journals with national preferences.